

УДК 332.365

Печко В.С.,
здобувач

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ ПІДПРИЄМСТВАМИ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Анотація. В статті розглядаються проблеми ефективності використання земель сільськогосподарськими підприємствами Харківської області при виробництві соняшнику та пшениці. Здійснюється стислий огляд підходів та принципів щодо трактування поняття «ефективність». Наводиться власна трактовка економічної ефективності використання земель як результат приєднання до землі капіталу у різні форми з метою отримання доходу в умовах дії закону спадної віддачі та інших лімітуючи фактори зовнішнього середовища.

Ключові слова: ефективність, окупність витрат, землекористування, прибуток, фактори множинної регресії, мультиколенарність.

Постановка проблеми. Проблеми ефективності використання ресурсів є центральними в будь-якій економічній системі. В даному випадку, слід відмітити, що без ефективного використання ресурсів, взагалі неможливо створити інноваційного економічного механізму. Саме можливість отримувати економічний зиск змушує конкретних підприємців ризикувати і запроваджувати інновації. Цей принцип безумовно діє і в відношення головного ресурсу сільського господарства – землі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Майже 46% земельно-ресурсного потенціалу України становлять чорноземи і лучно-чорноземні ґрунти, які характеризуються відносно високим вмістом гумусу. Володіючи такими землями, Україна в роки загострення світової продовольчої кризи, що надалі посилюватиметься через зростання кількості населення на планеті та обмеженість придатних для обробітку угідь, може стати одним із провідних постачальників продовольства на світовий ринок, забезпечуючи додаткові доходи аграрним товаровиробникам і збільшення надходжень до держбюджету країни [1].

Таким чином, більша частина сільськогосподарських угідь України представлена родючими чорноземними ґрунтами та сприятливими агрокліматичними умовами, що дозволяє провідним вченим-аграрникам високо оцінювати природно-ресурсний потенціал України. Так, І.Д. Примак, Ю.П. Манько

та інші стверджують, що «за біокліматичним потенціалом за належних технологій на українських ґрунтах можна отримувати у середньому 6-7 т/га зернових культур, 66-70 т/га цукрових буряків та відповідні урожаї інших культур. Фактично ці потенційні можливості використовуються тепер на 30-50% через порушення екологічної відповідності сучасних агротехнологій, нехтування вимог законів природи» [2]. В.В. Горлачук та інші наголошують, що «... українська земля, яка характеризується високим біопродуктивним потенціалом, за умови регулювання всіх факторів росту та розвитку рослин, максимального рівня використання фізіологічно активної радіації (ФАР), наукового забезпечення, залучення та раціонального використання інвестицій, може прогодувати від 140-150 млн до 500-600 млн чоловік» [3].

За даними досліджень [4], Україна, яка має значні площі чорноземних ґрунтів, може в декілька разів збільшити виробництво продовольства. Якщо підвищити ефективність використання та продуктивність орних земель України до середніх показників Польщі, то країна може виробити близько 74 млн т зерна, 29,7 млн т цукрового буряку, 30,0 млн т картоплі, 15,0 млн т овочів, а за умови наближення до рівня Франції, відповідно, 104,4 млн т зерна, 56,6 млн т цукрового буряку, 10,2 млн т овочів [5]. Таким чином, критерієм ефективності використання природно-ресурсного потенціалу аграрних підприємств України можна прийняти пока-

зники виробництва сільськогосподарської продукції провідних країн світу з високим рівнем розвитку аграрного сектору економіки. Хоча, слід відзначити відмінності у природно-кліматичних умовах та соціально-економічні особливості кожної країни. В цілому, ці показники треба визнати як стратегічні критерії для розвитку сільського господарства. Необхідно відзначити, що потенційні можливості, за оцінками різних дослідників, відрізняються широким діапазоном коливань і узагальненнями, які не врахову-

ють відмінностей природно-кліматичних зон різних регіонів України [6].

Формулювання цілей статті. Відтак постає питання яка ситуація сьогодні з економічною ефективністю використання сільськогосподарських угідь в Харківській області, зокрема.

Виклад основного матеріалу. Для відповіді на це питання розглянемо ситуацію на прикладі фактичних даних сільськогосподарських підприємств Харківської області (табл. 1.).

Таблиця 1

Групування сільськогосподарських підприємства за величиною прибутку на 1 га сільськогосподарських угідь у 2014 році

Група	Прибуток на 1 га, грн	Витрати на 1 га, грн	Товарна продукція на 1 га, грн	Прибуток рослинництва на 1 га	Прибуток тваринництва на 1 га, грн	Рентабельність рослинництва, %	Рентабельність тваринництва, %	Питома вага тваринництва в товарній продукції, %
до 0	-3694	6650,6	6777,1	-3359,7	-333,9	-36,4	-26,8	13,5
0,1-500	290	5525,6	5595,7	395,6	-105,3	8,7	-13,7	11,9
500,1-1000	746	5085,8	5371,6	827,5	-81,8	20,1	-16,2	7,9
1000,1-1500	1243	6231,9	6828,8	1230,0	13,4	26,1	1,5	12,9
1500,1-2000	1702	5865,6	6511,2	1603,2	98,7	39,9	12,5	13,7
2000,1-2500	2250	6228,7	8509,0	2292,3	-42,0	41,5	-5,7	8,1
2500,1-3000	2757	7410,7	8484,0	2470,3	286,4	60,2	17,6	22,5
3000,1-4000	3399	6251,2	9060,5	3201,2	198,1	67,8	21,1	12,6
4000,1-6000	4808	7955,8	12459,9	4602,5	205,2	80,1	10,8	16,9
більш 6000	9519	15667,8	26952,5	8506,0	1013,4	107,0	10,7	38,9
По області	1531	6480,5	7970,2	1496,6	34,6	28,6	2,9	15,6

Розпочнемо аналіз з точки зору взаємозв'язку величини прибутку на 1 га та показників рівня витрат на 1 га, величини товарної продукції на 1 га, прибутку рослинництва на 1 га, прибутку тваринництва на 1 га, рентабельності рослинництва, рентабельності тваринництва, питомої ваги тваринництва у товарній продукції.

Аналіз даних показників дозволив встановити наступні закономірності. По-перше, загальна величина прибутку по підприємствах фактично визначається прибутком по галузі рослинництва. Так, в середньому по всіх сільськогосподарських підприємствах його величина дорівнювала 1531 грн./га, в

тому числі по галузі рослинництва – 1496,6 грн./га, а по галузі тваринництва – 34,6 грн./га. Найбільша величина прибутку від галузі тваринництва мала місце в останній групі, однак навіть в ній вона була значно менша ніж по галузі рослинництва (8506 грн./га та 1013 грн./га відповідно). Дана група також виділяється не тільки найбільшою величиною прибутку на одиницю земельної площі, а й найбільшою величиною товарної продукції, величини витрат та питомої ваги галузі тваринництва (38,9%). Останній показник свідчить про те, що в дану групу входять підприємства, які в значній мірі спеціалізуються саме на виробництві

продукції тваринництва. Однак, рентабельність даної галузі при цьому залишалась на низькому рівні порівняно з попередніми групами.

По-друге, відсутній прямий зв'язок між рівнем інтенсивності виробництва та рівнем прибутковості. Якщо не брати до уваги останню групу з найбільшим рівнем прибутковості використання землі, то між групою з рівнем прибутку до 0 та групою з його величиною на рівні 4000,1-6000 грн./га не має суттєвого значення (6650,6 грн./га та

7955,8 грн./га відповідно). Відтак, можна зробити припущення про значний суб'єктивний характер впливу в процесі формування фінансових результатів.

По-третє, чітко простежується взаємозв'язок між величиною прибутку та вартістю товарної продукції на одиницю земельної площі (рис 1). Це логічно, бо саме від величини отриманого доходу багато в чому повинно залежати від величини фінансового результату.

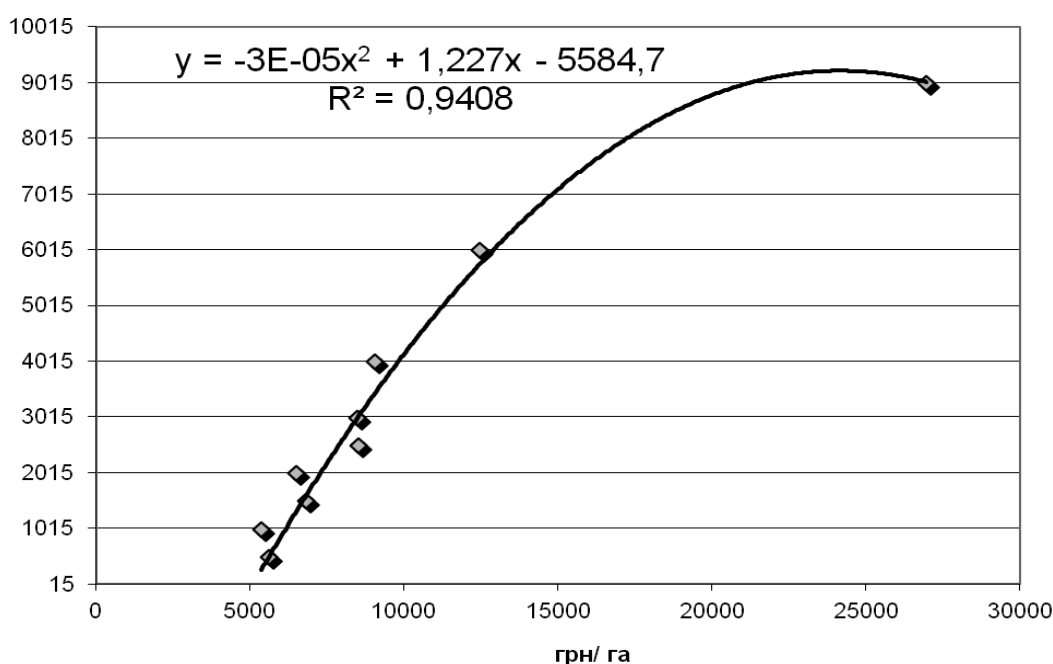

Рис. 1. Залежність рівня прибутку на 1 га сільськогосподарських угідь від рівня товарної продукції підприємствах Харківської області у 2014 р. (згруповані дані)

З метою більш детального дослідження залежності величини прибутку на одиницю земельної площі нами було вирішено використати кореляційно-регресійний аналіз. У якості факторів, що впливають на залежні показники були обрані наступні:

- витрати на 1 га, грн;
- товарна продукція на 1 га, грн;
- питома вага тваринництва в товарній продукції, %.

Перший етап побудови множинного регресійного аналізу передбачає дослідження обраних показників з точки зору їх взаємозалежності з метою уникнення мультиколе-

неарності. Для цього було побудовано кореляційну матрицю між обраними показниками та залежною величиною прибутку (табл 2.)

Одержані дані дозволяють стверджувати, що між обраними факторами відсутній тісний взаємозв'язок, хоча між показниками витрати на 1 га та вартістю товарної продукції на 1 га він наближається до даного рівня. Крім того, значення коефіцієнта кореляції свідчить, що питома вага тваринництва в товарній продукції від'ємно впливає на величину прибутку на 1 га сільськогосподарських угідь, хоча даний зв'язок є слабким.

**Кореляційна матриця взаємозалежності окремих показників
сільськогосподарських підприємств Харківської області у 2014 році**

Показники	Прибуток на 1 га, грн	Витрати на 1 га, грн	Товарна продукція на 1 га, грн	Питома вага тваринництва в товарній продукції, %
Прибуток на 1 га, грн	1,000	0,109	0,630	-0,095
Витрати на 1 га, грн	0,109	1,000	0,664	0,376
Товарна продукція на 1 га, грн	0,630	0,664	1,000	0,131
Питома вага тваринництва в товарній продукції, %	-0,095	0,376	0,131	1,000

Кінцева модель множинного регресійного аналізу, яка була отримана, представлена у наступному рівнянні:

$$Y_{X_{123}} = -0,3765 X_1 + 527,1X_2 - 2,35X_3 + 305,4 \quad (1)$$

де $Y_{X_{123}}$ – прибуток на 1 га, грн;

X_1 – витрати на 1 га, грн;

X_2 – товарна продукція на 1 га, грн;

X_3 – питома вага тваринництва в товарній продукції, %.

Результати множинного регресійного аналізу свідчать, що залежності величини прибутку на 1 га має наступний характер: коефіцієнт регресії $X_1 = -0,3765$ свідчить, що при збільшенні витрат на 1 га на 1 грн, за умови незмінності інших факторів, що включені до кореляційної моделі, рівень прибутку зменшиться на 0,37 грн./га. Збільшення виробничих витрат на вирощування 1 га на 1 тис. грн. призводить до збільшення величини прибутку на 527,1 грн. Зростання питомої ваги продукції тваринництва в товарній продукції на 1 % призводить в середньому до зменшення величини прибутку на 1 га на 2,35 грн. Такі результати свідчать, по-перше, про низьку ефективність витрат і

дію закону спадної віддачі. По-друге, через значну величину збитку в галузі тваринництва, зростання її питомої ваги призводило в середньому до падіння величину прибутку.

Коефіцієнт сукупної кореляції множинної регресійної моделі становить 0,753, що свідчить про щільний зв'язок між досліджуваними ознаками. Значення коефіцієнта множинної детермінації $R^2 = 0,568$ показує, що на частку систематичної варіації залежної величини, зумовлена впливом факторів, включених до кореляційної моделі, приходиться 56,8 %. Фактична величина критерію Фішера (F) дорівнювала 218,9, що значно перевищує його табличну величину (3,500). Це дає підстави стверджувати, що отримані залежності носять надійний характер.

Висновки. Таким чином, проведений аналіз дає підстави стверджувати, що ефективність використання сільськогосподарських угідь в підприємствах формується в тісній залежності з рівнем її інтенсивності. Крім того, в сьогоденних умовах рівень флективності в цілому по підприємствах визначається фактично рівнем ефективності який був сформований в галуззі рослинництва. Однак, в цьому процесі значне місце належить також суб'єктивному чиннику.

Список літератури:

1. Ступень М. Економічні аспекти раціонального землекористування сільськогосподарського призначення / М. Ступень, О. Скорупська // Вісник Львівського національного аграрного університету : економіка АПК. – 2014. – № 21(1). – С.389-394.
2. Екологічні проблеми землеробства / І. Д. Примака, Ю. П. Манько, Н. М. Рідей та ін.; За ред. І. Д. Примака — К. : Центр учбової літератури, 2010. — 456 с.
3. Управління землекористуванням : підручник / В.В. Горлачук, О.М. Гаркуша, В.Г. В'юн та ін. : За ред. В.В. Горлачука. — Миколаїв : Іліон, 2006. — 376 с.
4. Шпичак О.М. Сільське господарство України на початку та в кінці XXI ст. / Шпичак О.М. — К. : ІАЕ, 2000. — 74 с.

5. Котикова О.І. Стійкий розвиток як концептуальна основа сільськогосподарського землекористування в Україні : монографія / О.І. Котикова. — Миколаїв : Видавець Ганна Гінкул, 2009. — 269 с.
6. Кузьменко О.Б. Оцінка ефективності використання природно-ресурсного потенціалу аграрних підприємств / О.Б. Кузьменко // Вісник аграрної науки Причорномор'я. - Миколаїв, 2012. - Вип. 3 (67). - С.38-47.

Vladimir Pechko

Candidate

Kharkiv National Agrarian University

THE EFFECTIVENESS OF USAGE OF AGRICULTURAL LAND BY ENTERPRISES OF KHARKIV REGION

Summary.

The article deals with the problems of efficient use of land by farms of the Kharkiv Region when producing sunflower and wheat. The approaches and principles for the interpretation of the concept of "efficiency" are briefly overviewed. The economic efficiency of land use as a result of accession capital to the land in various forms for profit when the law of diminishing returns is valid, and under action of other limiting factors of the environment, is properly interpreted.

In the analysis of the profitability of production of selected crops, they conclude that the level of efficiency of the production is mainly determined by the size of yield and total cost of one-quintal products. Maximum profit can be achieved at minimum cost and maximum productivity. This group of farms has a profit at the level of UAH 8,000 per hectare. Therefore, the main factor in the success of wheat producers is the opportunity to obtain high level of the productivity (66 kg/ha) with the actual average cost per hectare of cultivated area (5,071 UAH/ha). Analysis of sunflower seed showed that the level of its profitability is higher than that of wheat. The average profit margin amounted to 3,001 UAH/ha. There were 44 companies producing sunflower that received the profit of 9,000 UAH/ha, and more.

The analysis of multiple regression equations for wheat and sunflower, where the dependent value was taken as profit margin on one hectare of cultivated area, as well as the factors: the yield, quintal/ha; cost of one hectare of cultivated area, UAH/ha; price of one quintal, UAH; total cost of one quintal, USD; and sown area, ha; made it possible to determine that compared to wheat, the receiving income on sunflower is more affected by the level of productivity and the cost of one hectare of cultivated area. In turn, an increase in the total cost of one quintal and selling price affects it less. The acreage factor was almost unchanged.